

LUẬN ÁN TIẾN SĨ XÃ HỘI HỌC

NGUYỄN THỊ TỐ QUYÊN. *Vai trò của gia đình trong giáo dục đạo đức cho trẻ em lứa tuổi trung học cơ sở ở Hà Nội hiện nay*

Chuyên ngành: Xã hội học

Mã số: 62.31.30.01

Lứa tuổi trung học cơ sở (THCS) có những đặc trưng riêng của nó về mặt tâm lý học. Đây là giai đoạn quá độ, đặc trưng với những dấu hiệu của tuổi dậy thì đối với cả nam và nữ. Vì vậy đòi hỏi các bậc phụ huynh phải nắm rõ đặc điểm này để có phương pháp giáo dục phù hợp.

Những năm gần đây, những vụ vi phạm pháp luật của trẻ em ngày càng tăng, đáng chú ý là con số này tập trung nhiều ở các thành phố, thị xã, nhất là các thành phố lớn, trong đó có Hà Nội. Có rất nhiều nguyên nhân dẫn đến tình trạng này, song nguyên nhân đầu tiên và cũng là nguyên nhân sâu xa nhất chính là do sự thiếu quan tâm hoặc giáo dục không đúng phương pháp của gia đình. Vì vậy, tác giả đã chọn đề tài "*Vai trò của gia đình trong giáo dục đạo đức cho trẻ em lứa tuổi trung học cơ sở ở Hà Nội hiện nay*" cho luận án của mình.

Nội dung chính của luận án gồm 4 chương và phân kết luận, kiến nghị.

Chương 1 và 2 (tr. 11-71) đem đến cho bạn đọc cái nhìn *tổng quan về những nghiên cứu có liên quan*, đồng thời làm rõ *cơ sở lý luận* của vấn đề nghiên cứu.

Giáo dục gia đình, theo tác giả, là sự tác động có hệ thống, có mục đích của những người lớn trong gia đình và toàn bộ nếp sống gia đình đến đứa trẻ. Giáo dục gia đình có tính xúc cảm, tình cảm, đa dạng nhiều chiều, tính cá biệt và tính thực tiễn. Nó gắn bó với những thang giá trị đang tồn tại trong gia đình và lợi ích thực tế của gia đình. Vì vậy, so với giáo dục của nhà trường, giáo dục gia đình linh hoạt hơn, thích ứng nhanh hơn với những biến đổi xã hội và sự phát triển của bản thân trẻ em. Mặt khác, giáo dục gia đình được thực hiện trong chính cuộc sống gia đình, thông qua hoạt động thực tiễn của trẻ em, vì vậy ở gia đình lý thuyết luôn gắn liền với thực hành, những lời dạy bảo luôn đi kèm với việc thực hiện của những người lớn và những nhiệm vụ, hoạt động cụ thể khiến trẻ ghi nhớ nhanh hơn và lâu hơn.

Học sinh THCS thuộc lứa tuổi vị thành niên, tuổi từ 11 đến 15. Đây là quãng đời diễn ra nhiều biến cố đặc biệt: giai đoạn không còn là trẻ con, nhưng cũng chưa hoàn toàn là người lớn. Sự thay đổi về thể chất và nhận thức làm cho thiếu niên ở lứa tuổi này có những thay đổi mạnh mẽ trong hành vi. Nhóm tuổi này nhiều khi có những hành vi khó hiểu, khó lường trước, dễ bị kích động và thiếu cân nhắc, tính toán chín chắn, nên rất dễ bị lôi cuốn vào các hoạt động không lành mạnh, thậm chí là vi phạm pháp luật.

Giáo dục gia đình chiếm vị trí quan trọng trong giáo dục đạo đức (với 4 nội dung cơ bản là: giáo dục giá trị đạo đức, giáo dục chuẩn mực đạo đức, giáo dục

hành vi đạo đức, giáo dục lý tưởng đạo đức) nhằm hình thành và hoàn thiện phẩm chất đạo đức ở mỗi cá nhân. Bởi vậy, đối với lứa tuổi này, giáo dục gia đình càng có vai trò đặc biệt quan trọng.

Chương 3 (tr. 72-163) phân tích *thực trạng vai trò của gia đình trong giáo dục đạo đức cho trẻ em lứa tuổi trung học cơ sở ở Hà Nội hiện nay*.

Địa bàn được tác giả lựa chọn khảo sát là Hà Nội. Với khách thể nghiên cứu trong vai trò gia đình chiếm tỷ lệ chủ yếu là cán bộ viên chức nhà nước 32,8%, tiếp đến là buôn bán dịch vụ 16,3%, lao động phổ thông 15,5%, số còn lại là công nhân sản xuất tiểu thủ công nghiệp, nông dân, cán bộ hưu trí hoặc không nghề việc. Với khách thể nghiên cứu là các em lứa tuổi THCS thì nam giới chiếm 55,2%, nữ giới chiếm 44,8%. Tỷ lệ học sinh hạnh kiểm tốt chỉ chiếm hơn 50%, và hơn 30% hạnh kiểm khá. Đặc biệt đáng lo ngại là số học sinh học tập, rèn luyện chưa tốt chiếm tới trên 14%.

Kết quả khảo sát cho thấy, có 89,3% các bậc phụ huynh cho rằng việc giáo dục đạo đức trong gia đình là rất quan trọng. Hầu hết các bậc phụ huynh đều cho rằng để giáo dục tốt con cái, nhất là lứa tuổi THCS với những đặc trưng riêng về tâm sinh lý, thì cần sự kết hợp của cả gia đình, nhà trường và xã hội, trong đó môi trường gia đình đóng vai trò đặc biệt quan trọng. Đối với việc giáo dục đạo đức cho trẻ em lứa tuổi này, các bậc phụ huynh được hỏi lựa chọn những nội dung sau: giáo dục lòng kính trọng, hiếu thảo với ông bà cha mẹ (90% số phụ huynh lựa chọn), giáo dục thái độ tôn kính, yêu thương cô dì chú bác (55%), giáo dục tính trung thực (54,3%), kính trọng và biết ơn thầy cô giáo (55%).

Như vậy, sự hiếu thảo là tiêu chí hàng đầu của giáo dục gia đình đối với trẻ em lứa tuổi này. Bên cạnh đó, các bậc phụ huynh còn chọn giáo dục cho con cái cách ứng xử, lòng yêu nước, lòng nhân ái, ý thức học tập, ý thức lao động và truyền thống gia đình.

Phần lớn các bậc phụ huynh được hỏi đều nêu được những nội dung cụ thể đối với việc giáo dục con cái lứa tuổi THCS. Điều này khẳng định họ rất quan tâm đến việc giáo dục đạo đức cho con. Tuy nhiên, vẫn còn không ít gia đình chưa thực sự chú trọng đến tinh thần gia tộc và truyền thống gia đình, mà đó lại chính là một trong những yếu tố quan trọng để trẻ em lứa tuổi THCS hình thành nhân cách, đạo đức một cách gần gũi và thực tế nhất.

Việc xác định nội dung phải đi kèm phương pháp giáo dục phù hợp với lứa tuổi mới có thể mang lại hiệu quả cao trong giáo dục đạo đức cho trẻ em lứa tuổi THCS này. Phương pháp giáo dục đạo đức cho trẻ em được các gia đình lựa chọn chủ yếu là: giảng giải, nêu gương và rèn luyện thói quen. Số liệu khảo sát cho thấy, phân tích giảng giải chiếm 66,3%, nêu gương 47%, bên cạnh đó là khen thưởng 38,8%, rèn luyện thói quen 38% và chỉ 25,5% trách phạt. Điều đó chứng tỏ hiện nay phần lớn phụ huynh đã có xu hướng trò chuyện, tâm tình, gần gũi làm gương cho con cái giúp trẻ khai sáng những tri thức đạo đức, ý thức được sự cần thiết phải thực hiện hành vi đạo đức trong cuộc sống thường ngày.

Trong khi đó, từ phía các em học sinh THCS được hỏi, phần lớn các em đều cho rằng gia đình đóng vai trò vô cùng quan trọng trong giáo dục đạo đức cho các em. Tuy nhiên, có tới 42,3% các

em cho là nội dung giáo dục của phụ huynh chưa thực sự phù hợp tâm tư nguyện vọng của các em cũng như xu thế chung của xã hội. Điều này cũng phù hợp với những ý kiến từ phía phụ huynh, khi nhiều người trong số họ tự đánh giá là thiếu kiến thức, kinh nghiệm trong việc giáo dục con lứa tuổi này và trong nhiều trường hợp còn chưa có sự thống nhất giữa cha và mẹ, giữa phụ huynh và con cái. Đây thực sự là khó khăn không nhỏ đối với các bậc phụ huynh trong quá trình giáo dục con. Số trẻ THCS khi bị phụ huynh áp đặt phải miễn cưỡng làm theo là rất lớn, chiếm 44,3%, chỉ 19,7% là vui vẻ làm theo. Phương pháp giáo dục của nhiều bậc phụ huynh cũng khiến trẻ không bằng lòng. Kết quả nghiên cứu cho thấy, 31% số em khẳng định khi mắc lỗi bị phụ huynh quát mắng, 14,7% bị phụ huynh phạt, 23,7% bị đánh đòn. Tuy nhiên, chỉ 63,7% các em đồng tình với các hình phạt đó.

Từ thực trạng trên, trong chương 4 (tr.164-202), tác giả đưa ra *các giải pháp nhằm tăng cường vai trò của gia đình trong giáo dục đạo đức cho trẻ em lứa tuổi THCS ở Hà Nội hiện nay*.

Có thể nói, hiệu quả giáo dục trong gia đình phụ thuộc nhiều vào các bậc phụ huynh với tư cách là chủ thể của hoạt động giáo dục. Song nhìn chung, các bậc phụ huynh còn thiếu sự chuẩn bị cũng như những kỹ năng cần thiết để thực hiện tốt chức năng giáo dục trong gia đình. Vì vậy, để tăng cường vai trò của gia đình trong giáo dục đạo đức cho trẻ em lứa tuổi này, trước mắt cần có các trung tâm tư vấn về gia đình, mở rộng các hình thức đào tạo, các buổi nói chuyện cung cấp kiến thức làm cha mẹ... thông qua các tổ chức đoàn thể tại địa

phương. Tuyên truyền Luật Phòng chống bạo lực gia đình, Công ước quốc tế về quyền trẻ em đến mọi người dân. Các cơ quan thông tin truyền thông cần có những chuyên mục cung cấp các kiến thức, kỹ năng cần thiết cho các bậc phụ huynh trong việc nuôi dạy con cái, xây dựng các mô hình gia đình hạnh phúc, hòa thuận. Biểu dương, nhân rộng các điển hình tiên tiến, gia đình văn hóa, đẩy mạnh phong trào "ông bà mẫu mực, con cháu thảo hiền" đến từng khu dân cư, tổ dân phố.

Bên cạnh đó, cần xây dựng những quy chuẩn đạo đức cho học sinh lứa tuổi THCS một cách hệ thống. Xây dựng mối quan hệ hài hòa, hợp tác thường xuyên giữa các thiết chế và tổ chức giáo dục (gia đình, nhà trường, các tổ chức xã hội). Tạo điều kiện thuận lợi để trẻ em có môi trường học tập, hoạt động, vui chơi lành mạnh, được nêu ý kiến và thể hiện chính kiến của bản thân.

Về lâu dài, cần phát huy những giá trị, chuẩn mực đạo đức có sự kết hợp giữa truyền thống và hiện đại để đưa vào nội dung giáo dục cho thế hệ trẻ. Phát triển văn hóa gia đình trong sự hài hòa với xây dựng nền văn hóa tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc. Xây dựng hệ thống luật pháp về gia đình, quyền trẻ em, bình đẳng giới, phòng chống bạo lực gia đình một cách đồng bộ, phù hợp với nhu cầu của xã hội hiện đại...

Luận án được bảo vệ thành công tại Hội đồng chấm luận án cấp Nhà nước, họp tại Học viện Chính trị-Hành chính Quốc gia Hồ Chí Minh, tháng 4/2010.

HUỆ NGUYỄN
giới thiệu